

Korte geschiedenis van Nieuw Nederlandt en het daar gelegen Breuckelen

Arie A. Manten
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

Het voorafgaande artikel van Lorine McGinnis Schulze maakte al vóór publicatie veel discussie los. Daarbij bleek dat het boeiende kijkje op het leven van een Breukelse emigrant in de 17de eeuw aan diepte won als het werd geplaatst tegen de algemene achtergrond van de kortstondige aanwezigheid van een Nederlandse kolonie op het Noord-Amerikaanse continent. Dat leidde tot het verzoek te zorgen voor een beknopt artikel daarover.

Inleiding

In 1609 bereikte de Engelse navigator en ontdekkingsreiziger Henry Hudson, die sedert 1608 in Nederlandse dienst was, met het onder zijn commando staande, 80 ton metende zeil-schip "De Halve Maen" het oosten van Noord-Amerika. Daar voer hij de later naar hem genoemde Hudson-rivier op, tot in de nabijheid van het tegenwoordige Albany. Hij gaf het gehele aan die rivier grenzende gebied de naam "Nieuw Nederlandt". Nog in datzelfde jaar verklaarden de Staten-Generaal het officieel tot bezit van de Republiek der Verenigde Nederlanden.

Vijf jaar later verkende kapitein Adriaen Blok de wateren rond "het Lange Eylandt", waarna hij de Hudson Rivier opvoer, ongeveer even ver als eerder Hudson gedaan had, en daar een eerste Nederlandse nederzetting stichtte. Zo ontstond, in 1614, Fort Nassau. Daarna kwamen, over het gebied verspreid, kleine handelsposten tot stand die door akkerbouw en enige veeteelt in hun eigen voedselproductie moesten voorzien. Pelzen, vooral bevervellen, waren de belangrijkste handelsattractie waarover het gebied beschikte. Vandaar dat op het wapen van Nieuw Nederland een bever staat, omgeven door een "wampum", een streng met schelpen die de indianen als geld gebruikten.

Ten oosten van Nieuw Nederland ontstond Nieuw Engeland, waarin Plymouth, gesticht in 1620, en Boston, gesticht in 1630, snel groeiende plaatsen werden, vooral door immigratie als gevolg van godsdienstvervolgingen in het moederland.

West-Indische Compagnie

Naar het voorbeeld van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) werd in 1621 de West-Indische Compagnie (WIC) opgericht. Al sedert 1612 koesterde Johan van Oldenbarnevelt, die in 1602 de definitieve stoot had gegeven tot de oprichting van de VOC, gedachten over een WIC, maar het Twaalfjarig Bestand (1609 - 1621), een onderbreking in de Tachtigjarige Oorlog, verhinderde toen de kaapvaart die als een van de belangrijkste

inkomstenbronnen van de WIC was voorzien. Het lijkt waarschijnlijk dat Van Oldenbarnevelt (onder meer eigenaar van de Breukelse ridderhofstad Gunterstein) ook persoonlijk graag betrokken wilde zijn bij de ontwikkeling van de WIC en van Nieuw Nederland, maar zijn door velen betreunde politieke val en onthoofding (1619) maakten dat verder onmogelijk.

Volgens het in 1621 door de Staten-Generaal verleende octrooi kreeg de WIC het monopolie van alle handel en scheepvaart op de oostkust van Afrika tussen de Kreeftskeerkring en Kaap de Goede Hoop, op geheel Amerika behalve op het deel van de oostkust ten noorden van Newfoundland, en op de ontdekte of nog te ontdekken "Austraelsche Zuyderlanden". In deze gebieden mocht de WIC ook bezittingen verwerven en alle soevereine rechten uitoefenen. Meteen in 1621 droeg de Republiek der Verenigde Nederlanden Nieuw Nederland over aan de WIC.

De Compagnie bestond uit vijf zogeheten Kamers (Amsterdam, Zeeland, de Maas, Noord-Holland en Friesland+Groningen) en werd bestuurd door 74 bewindhebbers en een centrale leiding van 19 leden ("de Heren Negentien").

De voorspoedige ontwikkeling van de WIC blijkt vooral uit de verovering, tussen 1622 en 1636, van niet minder dan 547 Spaanse schepen met een gezamenlijke waarde van 6 miljoen gulden, terwijl de ladingen en de in Brazilië op de Portugezen behaalde buit ruim 30 miljoen gulden opbrachten. Bekend is vooral de verovering door Piet Hein in 1628 van de Spaanse zilvervloot in de Baai van Matanzas voor de kust van Cuba.

Ondanks dergelijke inkomsten kampte de WIC bijna voortdurend met geldzorgen. In voordelige jaren werden zeer hoge dividenden uitgekeerd, zonder dat men aan de noodzakelijke reservevorming deed.

In 1641 had de WIC een ingrijpende structurele strop, toen Nederland met het juist onafhankelijk geworden Portugal een wapenstilstand van 10 jaar sloot, waardoor een deel van de lucratieve kaapvaart wegviel. De vrede van Munster, die in 1648 een eind maakte aan de Tachtigjarige Oorlog, vergrootte de strop nog meer. In dat jaar leed de WIC aanzienlijke verliezen.

Nieuw Nederland

In Nieuw Nederland wist de WIC op 4 mei 1626 het eiland Manhattan van de indianen te kopen, in ruil voor goederen met een gezamenlijke waarde van 60 guldens. Meteen kwam met de bouw van Fort Amsterdam de kolonisering van Manhattan op gang, het begin van Nieuw Amsterdam. Toen in 1628 het fort werd voltooid, woonden er al 270 mensen in de nederzetting.

Gouverneur Peter Minnewit (ook wel Minuit genoemd), die Nieuw Nederland vanaf 1625 bestuurdde, voerde de praktijk in dat in Nieuw Nederland land van de indianen moest worden gekocht; het mocht niet worden verworven door verovering.

De WIC voerde in 1629 een bijzonder systeem van grootgrondbezit in, het patroenschap: wie beloofde in het nieuwe gebied een nederzetting te stichten die binnen korte tijd bewoond zou gaan worden door 50 volwassen kolonisten, kreeg daarvoor een flink stuk land langs de rivier ter beschikking. Zo ontstonden machtige landgoederen, met als bekendste Rensselaerswyck, gesticht door Kiliaen van Rensselaer, een uit Antwerpen naar Amsterdam gekomen koopman, lid van de Heren Negentien. Als gevolg van dit patroenschappenbeleid ontwikkelde zich een aristocratisch element in Nieuw Nederland, dat van blijvende invloed zou zijn. Gouverneur Minnewit werd in 1631 teruggeroepen omdat men vond dat hij te veel toegaf aan bepaalde patroons, die in zijn tijd al in conflict raakten met de Compagnie; dat had geleid tot beschuldigingen van willekeur en vriendjespolitiek.

Gouverneur Wouter van Twiller (1633 - 1638) bevorderde de handel, maar ook zijn eigen belangen en werd daarom opgevolgd door Willem Kieft (1638 - 1647), die door zijn streven de indianen belasting te laten betalen in 1643 een oorlog met de indianen ontketende, waardoor de kolonie grote schade leed. Ook liet hij een weinig ordentelijke administratie achter.

Het streefgetal van 50 kolonisten per patroon/nederzetting lag onder de gegeven omstandigheden duidelijk te hoog. In 1639 besloot de WIC de bevolkingsgroei te versnellen door dat getal te verlagen tot 5. Die maatregel had wel enig effect. In 1664, toen Nieuw Nederland ten onder ging, bedroeg het inwonersaantal inmiddels ongeveer 10 000. Een probleem was de etnische verscheidenheid. Een Franse Jezuiet, die in 1664 Manhattan bezocht, stelde vast dat daar niet minder dan 18 verschillende talen gesproken werden. In feite was de enige homogene groep Nederlandse kolonisten van enige betekenis die van Casimir, een door Amsterdam gestichte nederzetting aan de Zuidrivier (Delaware) die tot taak had te voorzien in timmerhout voor de scheepsbouw.

Breuckelen

Het is onduidelijk wanneer precies de eerste Nederlanders op 't Lange Eiland zijn gaan wonen. Verscheidene bronnen, vooral oudere, noemen het jaartal 1625, maar dat is vrijwel zeker onjuist.

Tijdens de periode Van Twiller kochten Willem Adriaense Bennett en Jacques Bentyn in 1636 van de indiaanse "sachem" Ka een groot stuk land bij Gowanus, waarop zij een huis bouwden. Latere kaarten situeren dit binnen het gebied van Breuckelen, maar buiten de kern daarvan. In 1636 kochten ook Jacob van Corlaer, Andries Hudden, Wolphert Gerritsen en Wouter van Twiller grote stukken land van de indianen.

In 1637 kocht Joris Jansen de Rapalje, een Hugenoot die op Fort Oranje (aan de Noordrivier) had gezeten en getrouwd was met Catalyna Trico uit Parijs, een al bestaande boerderij aan de "Waalbocht". Die Waalbocht was een abrupte bocht naar het noorden in de Oostrivier; daar lag een brede maar ondie-

pe inham in de kust van 't Lange Eiland, omgeven door goede landbouwgrond die hellingafwaarts naar het water overging in sappig weiland.

Omstreeks 1642 werd een veerverbinding ingesteld tussen Manhattan en 't Lange Eiland. De afmeerplaats op dat eiland lag waar nu op Long Island de Fulton Street eindigt. Daaromheen stond spoedig een groep huizen en ten zuiden daarvan lagen toen boerderijen van Claes Cornelissen van Schouw, Jan Manje, Andries Hudden, Jacob Wolphertsen, Frederic Lubbertsen en ex-gouverneur Wouter van Twiller. Laatstgenoemde had land op de kaap Roode Hoek. Akkerbouw domineerde en bijgevolg werden deze boerderijen veelal als bouwerijen aangeduid. Nadat al het geschikte land langs de kust in gebruik was genomen, gingen de boeren het ook landinwaarts zoeken. De handel concentreerde zich vooral in Nieuw Amsterdam; 't Lange Eiland was de graanshuur van Nieuw Nederland. Met de groei van Nieuw Amsterdam nam ook de welvaart van de boeren op 't Lange Eiland toe.

De oorlog met de indianen die in 1643 op Manhattan uitbrak, liet ook 't Lange Eiland niet onberoerd. Het huis van Willem Bennett en Jacques Bentyn werd verwoest en van veel boerderijen ten zuiden van het veer werden de bewoners door de indianen verjaagd. Uiteindelijk dreven de kolonisten de indianen wel weer terug, maar men vond toen de oude, verspreide bewoning toch te riskant en besloot dichter bij elkaar te gaan wonen, tussen de Waalbocht en Gowanus Kill. Bekende inwoners van het dorp dat zo ontstond waren Jan Evertsen Bout, Huyck Aertsen van Rossum, Jacob Stoffelsen, Pieter Cornelissen, Joris Dircksen en kort daarna ook Gerrit Wolphertsen van Couwenhoven.

In 1645 maakte de WIC het bij elkaar wonen in gehuchten, dorpen en steden tot haar officiële beleid; iets wat de Engelsen toen al lang deden.

Onmiddellijk daarop lieten de inwoners van het zojuist genoemde dorp aan de Koloniale Raad van Nieuw Nederland weten dat zij op eigen kosten hun dorp tot de stad Breuckelen wensten te ontwikkelen. De gouverneur en raad, zetelend in Fort Amsterdam, stemden daarmee in. Op 21 mei 1646 kozen de ingezetenen van Breuckelen Jan Evertsen Bout en Huyck Aertsen van Rossum als hun eerste schepenen. Gouverneur Kieft en de raad keurden dat besluit in juni 1646 goed en voegden daaraan toe dat als de beide mannen hun taak te zwaar zouden vinden, zij gemachtigd waren hun college met nog twee mannen uit de inwoners van Breuckelen uit te breiden. Op 1 december 1646 werd Jan Teunissen door de autoriteiten benoemd als eerste schout van het Nieuw-Nederlandse Breuckelen.

Toen in 1660 Breuckelen kerkelijk een zelfstandige gemeente werd, trof dominee Selyns daar een Nederlandse kerk aan met 134 leden, behorend tot 34 gezinnen.

Tot dusver is uit geschiedkundig onderzoek niet gebleken dat een of meer van de vroege kolonisten in het Amerikaanse Breuckelen afkomstig was uit ons Breukelen aan de Vecht. Misschien moeten we voor de herkomst van de naam Breukelen in Nieuw Nederland wel in een heel andere richting zoeken.

In Brooklyn is wel eens de gedachte geopperd dat, net als onze oude benaming Broekland, de naam van het Amerikaanse Breuckelen te maken kan hebben gehad met de bodemgesteldheid. De grond langs Fulton Street schijnt eertijds wat drassig geweest te zijn.

Ook zou in dit verband heel voorzichtig de naam Van Oldenbarnevelt nog eens kunnen vallen. Johan van Oldenbarnevelt streefde naar een hoogst eervolle positie in de Nederlandse samenleving, onderstreept door het bezit van belangrijke onroerende goederen.

De raadspensionaris was op Breukelen gesteld. In zijn tweede testament (1612) wees hij zijn derde zoon, Willem, als opvolgend eigenaar van Gunterstein aan, maar door de ontgining in 1619 ontging hem die erfenis.

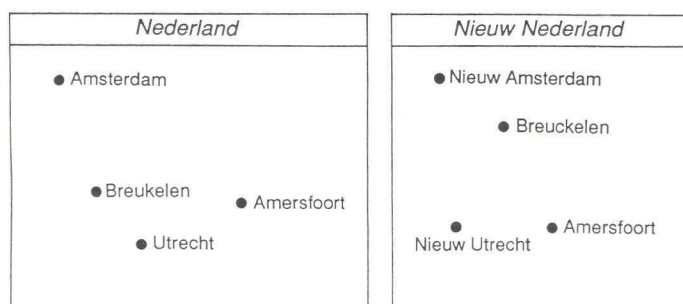
Willem van Oldenbarnevelt noemde zich vaak Willem van Stoutenburg naar het kasteel en de heerlijkheid Stoutenburg, ooit de voorname residentie van het adellijke geslacht Van Amersfoort, die door vader Johan van Oldenbarnevelt in 1594 waren gekocht. In Nieuw Nederland lag ten zuid-zuidoosten van Breuckelen een nederzetting Amersfoort.

Willem van Stoutenburg was van 1617 tot 1619 ritmeester in het Staatse leger en gouverneur van Bergen op Zoom. Bij de opgraving van een 17de-eeuwse woning dicht bij het oude "Stadt Huys" van Nieuw Amsterdam (in het zuidwesten van Manhattan, dicht bij het veer naar 't Lange Eiland) werden veel resten van Nederlands serviesgoed gevonden, waaronder in Bergen op Zoom vervaardigd aardewerk (Bulletin Koninklijk Nederlandse Oudheidkundige Bond, 1985, blz. 61).

Johan van Oldenbarnevelt was getrouwd met Maria van Utrecht. Zij hadden enige bezittingen in de stad Utrecht. In 1618, toen het conflict tussen prins Maurits en Johan van Oldenbarnevelt openlijk aan de dag trad, vormden Utrechtse regenten een eigen huurlegertje om Van Oldenbarnevelt te ondersteunen; dat kon echter weinig uitrichten. Zuid-zuidwest van Breuckelen lag in Nieuw Nederland een nederzetting Nieuw Utrecht.

Is dit allemaal toeval? Of zijn er relaties tussen verwanten, vrienden of sympathisanten van Van Oldenbarnevelt en de WIC aan te tonen? Zou achter de namen van het Amerikaanse Breuckelen, Amersfoort en Nieuw Utrecht een streven naar compensatie, eerbetoon, protest of politieke rectificatie schuil kunnen gaan?

Een derde mogelijkheid is dat de WIC bij de kolonisatie van de omgeving van Nieuw

Amsterdam een grove overeenkomst heeft willen bewerkstelligen met de geografische situatie rond Amsterdam in het oude moederland.

Een combinatie van deze derde mogelijkheid en de Van Oldenbarnevelt-hypothese is evenmin uitgesloten.

Pieter Stuyvesant

De laatste gouverneur van Nieuw Nederland, Pieter Stuyvesant (1647 - 1664), zoon van een predikant, regeerde nauwgezet, krachtig en eigengereid, waardoor hij in conflict kwam met de burgers die het niet zo precies namen met de autoriteit van de WIC, maar hoog aangeschreven kwam te staan bij zijn superieuren.

Het tijdens het bewind van Stuyvesant genomen besluit van de WIC van 2 februari 1653 om aan Nieuw Amsterdam de status van stad toe te kennen, betekende het begin van de autonomie van het huidige New York.

Na zijn gedwongen terugtreden trad de ex-gouverneur Peter Minnewit in dienst van Zweden. Hij landde in april 1637 met een groep Zweedse kolonisten in de Delaware Baai en stichtte daar de kolonie Nieuw Zweden, met Fort Christiana. In 1654 (Minnewit was toen al lang overleden) pikten de Zweden ook de Nederlandse kolonie Casimir in. Stuyvesant heroverde Casimir echter alweer in 1655 en nam meteen ook Fort Christiana maar van de Zweden over. Ook versloeg hij in een tweede oorlog met de indianen de stammen in het noorden. Maar in de relatie met de Engelsen was hij minder succesvol.

Einde van de Nederlandse expansie in Noord Amerika

In 1660 bestond de Engelse bevolking van Nieuw Engeland naar schatting uit ruim 50 000 mensen. Daar ging in het bijzonder een groeiende bedreiging van Manhattan en 't Lange Eiland van uit.

Het jaar 1664 bracht een merkwaardige politieke ontwikkeling. De Engelse koning Karel II deed Nieuw Nederland cadeau aan zijn broer Jacobus, de hertog van York. Spoedig zeilde een sterke vloot uit van het Nieuw-Engelse Boston om dit gebaar in werkelijkheid om te zetten. Stuyvesant maakte zich klaar om Nieuw Nederland te verdedigen, maar de plaatselijke bevolking beseftte maar al te goed dat een oorlog hen geen enkele kans op een overwinning bood. Bovendien woonde in Nieuw Nederland een omvangrijke Engelstalige minderheid. Op aandringen van de bevolking gaf Stuyvesant op 8 september 1664 Nieuw Nederland aan de Engelse kolonel Richard Nicholls over, zonder dat er ook maar één schot gelost was. De Tweede Engelse Oorlog (1665 - 1667) maakte het verlies van Nieuw Nederland definitief.

Na zijn capitulatie voer Stuyvesant naar Amsterdam om verslag uit te brengen aan de Heren Negentien. Daarna keerde hij als ambteloos burger terug naar zijn eigen "bouwerij" (waarvan de plek thans nog is terug te vinden onder de naam Bowery) in Nieuw Amsterdam, dat inmiddels was omgedoopt in New York, waar hij in 1682 overleed. Het Noord-Amerikaanse Breuckelen was intussen Brooklyn geworden en 't Lange Eiland Long Island.

In 1661 had de WIC Brazilië al aan Portugal verkocht. Met ingang van 1 januari 1675 werd de WIC ontbonden. Wel werd per diezelfde datum meteen een nieuwe WIC opgericht, met een beperkter octrooi en op bescheidener schaal, maar die had geen voet meer aan de grond in Noord Amerika. Zij haalde haar inkomsten in hoofdzaak uit het monopolie van de slavenhandel op de Spaanse koloniën. De Heren Negentien waren vervangen door een College van Tien.

Aan de Nieuw-Nederlandse tijd herinneren in de Verenigde Staten nog steeds de namen van belangrijke families, zoals Bogert, Roosevelt, Stuyvesant, Vanderpoel, Van Dijck, Van Schaick, Van Slyck en Vreeland.

In de Verenigde Staten bestaat een actieve vereniging, de Holland Society, waarvan alleen mensen van Nederlandse afkomst lid kunnen zijn, die kunnen aantonen dat een voorouder in de rechtstreekse mannelijke lijn reeds vóór 1675 in de VS woonachtig was. Hun kwartaal tijdschrift heet sinds 1922 *De Halve Maen*.